

POST TRES DIES — non finitos, sed inchoatos, id est intra tres dies, vel tertia post die. Ita ipsimet se explicant dum subdunt: « Jube ergo custodiri sepulcrum usque in tertium diem. »

64. JUBE ERGO CUSTODIRI SEPULCRUM USQUE IN DIEM TERTIUM, NE FORTE VENIANT DISCIPULI EJUS, ET FURENTUR EUM, ET DICANT FLEBI: SURREXIT A MORTUIS; ET ERIT NOVISSIMUS ERROR PEJOR PRIORIS. — « Cupientes, ait S. Chrysostomus, ostendere, etiam antea impostorem fuisse, ad sepulcrum usque militiam extendant et producant. » Videntur hi principes vehementer timuisse ne Jesus resurgeret, ideoque custodes milites poscunt, qui resurrectionem impediunt, aut resurgentem comprehendant iterumque occidant. Nam quod de discipulis eum furaturis subjiciunt, pretextus erat timoris; sciebant enim discipulos plane pavidos et consternatos fugisse, nec tale quid cogituros vel ausuros.

ET ERIT NOVISSIMUS ERROR PEJOR PRIORIS. — « Errorum » vocant doctrinam Evangelicam, quæ docet Jesum esse Christum Dei Filium et Salvatorem mundi, quod prius vivens docuerat Jesus. Hic ergo erat error prior. Posterior sive novissimus, quod ipse a mortuis resurrexisset, hunc dicunt fore peiorem priore, tum quia confirmabit priorem; si enim Jesus resurrexit, ergo fuit Filius Dei, ut ipse prædixit: si enim falsum prædicasset, Deus eum non resuscitasset; tum quia multos habebit sequaces et assecas, si credatur eum resurrexisse, ac semel infixæ hæc opinio mentibus hominum, deinceps evelli non poterit; tum denique quia creabit odium et invidiam pontificibus et Romanis, quod eum injuste occiderint; quare causa erit, ut multi eos aversentur, ac forte ut bello vel rebellionem necem Jesu ulciscantur. Quocirca satius fuisset eum non occidere, quam permittere ut occisus resurrexisse putetur. Diabolus enim prævidens futuram Ecclesiam Christi, puta multitudine, fidem et sanctitatem fidelium Christi æquium, eam jam nascentem per Judæos hic quasi in semine elidere et suffocare conabatur. Verum « non est consilium contra Dominum, » Proverb. xxi, 30.

65. AUT ILLIS PILATUS: HABETIS CUSTODIAM, ITE, CUSTODITE Sicut scitis. — « Custodiam, » scilicet militum, id est custodes milites, q. d. Habetis milites a me neri deputatos, vobisque datos ad Jesum crucifigendum eumque in cruce usque ad mortem custodiendum; nunc concedo ut iisdem utamini ad custodiendum eum jam sepultum. « Custodite » ergo « eum sicut scitis, » id est optima ratione et modo, quem nostis, q. d. Modum custodiendi vestre scientie et prudentie permitto, ego amplius huic cause immiscere me nolo: « Tanquam rebus ipsi eductus, ait S. Chrysostomus, amplius ipsis cooperari non vult. »

Pro « habetis, » Græce est *ἔχετε*, quod ali vertunt quasi imperativum, « habete, » id est accersite custodes. Nervosius Noster verit in presenti « habetis: » jam enim habuerant milites custodes Christi in cruce, quos Pilatus eis dederat. Unde Arabicus verit: *Apud vos sunt custodes, ite et claudite sepulcrum sicut scitis.*

66. ILLI AUTEM ABEUNTES, MUNIERUNT (Arabice, *clausurunt*) SEPULCRUM, SIGNANTES LAPIDEM, cum custodibus. — Munierunt ergo Christi sepulcrum duplici munimento, scilicet custodia militum, quos assidue vigilare et sepulcrum circumdare jusserunt, et obsignatione lapidis.

SIGNANTES — Græce *σφραγίσαντες*, id est obsignantes, sigillantes, scilicet annulo, non Pilati, ut innuit S. Chrysostomus, sed suo; scilicet annulo urbis Hierosolymæ, vel annulo summi Concilii ipsorum, quod « Samedrim » vocabatur, ne a quo lapis a sepulcro moveri et corpus Christi extrahi posset, quin idipsum ex sigilli violatione deprehenderetur. Simile fecit Darius rex Daniæli in lacu leonum, scilicet « obsignaverat os lacus annulo suo et annulo optimatum suorum, » Daniæli vi, 17. Addit Nicephorus, lib. I, cap. xxxii, et Beda, *De Locis sanctis*, Judæos utrumque sepulcri lapidem perforasse, et vinculo ferreo constrinxisse. Ita ipsi dum Christo resurrecturo omni modo conantur exitum occludere, auxerunt miraculum et fidem resurrectionis ejus, testimonium Deo ab hominibus ipsis torquentem. Ita S. Chrysostomus: « Certa, ait, resurrectionis demonstratio per ea quæ vos ipsi procurastis, reddita est. Si enim obsignatum fuit sepulcrum, fraudi et dolo nullus locus relinquebatur: quod si nulla fraus admissa fuerit, sepulcrum vero repertum est vacuum, perspicuum est, quod procul dubio et citra controversiam resurrexit. Vides quomodo vel inviti veritatis adjuvent demonstrationem. » Et S. Hieronymus: « Non suffecerat, inquit, principibus Sacerdotum et Scribis ac Phariseis crucifixisse Dominum Salvatorem, nisi sepulcrum custodirent, cohortem acciperent, signarent lapidem, et quantum in illis est, manum opponerent resurgenti, ut diligentia eorum nostræ fidei proficeret. Quanto enim magis reservatur, tanto magis resurrectionis virtus ostenditur. »

Tropologice noster Barradius: « Ex hoc facto impiorum, inquit, discamus pietatem; postquam Christi corpus ex altari in pectus velut novum sepulcrum excipimus, diligentem adhibeamus custodiam, ut in eo semper per gratiam permaneat, neque unquam nos deserat. Vigilantes apponamus milites, hoc est vigilantes virtutes, quæ somnum, id est ignaviam, a nobis repellant; plusquam ferreo instrumento nos astringamus, hoc est, adamantino non peccandi decreto peccatus muniamus. »

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Magdalena cum sociabus visit Christi sepulcrum. Angelus ab eo lapidem amovet, ac custodes percussit, mulieribus vero Christum resurrexisse asserit. Redeunt illæ idipsum nuntiaturæ Apostolis. In itinere occurrit illis Christus jubetque ut illud iisdem annuntient. Judæi, data pecunia, persvadent custodiibus, ut dicant, ipsi dormientibus, Apostolos furatos esse corpus Christi. Denique, vers. 16, Christus apparuit discipulis in monte Galilææ, eosque mittit ad baptizandum et docendum omnes gentes.

1. Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, et altera Maria, videre sepulcrum. 2. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo; et accedens revolvit lapidem, et sedebat super eum: 3. erat autem aspectus ejus sicut fulgur, et vestimentum ejus sicut nix. 4. Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, et facti sunt velut mortui. 5. Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos; scio enim quod Jesum, qui crucifixus est, quaeritis: 6. non est hic; surrexit enim, sicut dixit; venite, et videte locum ubi positus erat Dominus. 7. Et cito euntes, dicite discipulis ejus quia surrexit, et ecce præcedet vos in Galilæam; ibi eum videbitis. Ecce prædixi vobis. 8. Et exierunt cito de monumento cum timore et gaudio magno, currentes nuntiare discipulis ejus. 9. Et ecce Jesus occurrit illis, dicens: Ave. Illæ autem accesserunt, et tenuerunt pedes ejus, et adoraverunt eum. 10. Tunc ait illis Jesus: Nolite timere; ite, nuntiate fratribus meis ut eant in Galilæam; ibi me videbunt. 11. Quæ cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, et nuntiaverunt principibus Sacerdotum omnia quæ facta fuerant. 12. Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, 13. dicentes: Dicitis quia discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum, et securus vos faciemus. 14. At illi, accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Judæos, usque in hodiernum diem. 16. Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem ubi constituerat illis Jesus. 17. Et videntes eum, adoraverunt; quædam autem dubitaverunt. 18. Et accedens Jesus, locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, et in terra. 19. Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti: 20. docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.

Vers. 1. 1. VESPERE AUTEM SABBATI, QUÆ LUCESCIT IN
Luc. PRIMA SABBATI, VENIT MARIA MAGDALENE, ET AL-
xiv, 1. TERA MARIA (Jacobi, de qua cap. xxvii, vers. 36
Mar. et 61), VIDERE SEPULCRUM. — Syrus: *Vespere in*
xvi, 2. *domo* sabbato, cum exortura esset prima hebdomadis;
Arabicus: *In vespere una sabbatorum, lucente*
xv, 1. *prima sabbatorum, venit Maria Magdalene, etc.*

Antilogia hic
difficilis
solvitur.
Præco.
Difficilis est hic antilogia: quomodo enim erat
vesper vel vespere, si lucescebat, imo, ut Marcus
ait: « orto jam sole? » Respondet primo S. Hiero-
nymus has mulieres sæpius exisse ad sepulcrum,
scilicet vespere et mane: quare Evangelistas
narrare alias et alias earum exundi vices. Se-
cundo, S. Ambrosius putat alias fuisse mulieres

quæ vespere, alias quæ mane exierint, ac conse-
quenter alios earum ogressus aliasque historias
ab Evangelistis narrari. Sic Nyssenus, orat. 2 *De*
Resurrectione, censet mulieres quater adisse se-
pulcrum: « Mattheus, inquit, de his feminis lo-
quitur, quæ vespere sabbatorum venerunt; Jo-
hannes circa diluculum; Marcus aliam, oriente sole,
ad junctis nonnullis, quæ jam antea ad monu-
mentum fuissent. » Verum Evangelistas inter se
conferenti liquet, illos loqui de eodem earumdem
egressu ad visendum Christi sepulcrum.
Tertio, Baronius per « vespere » intelligit stel-
lam Veneris, quæ dicitur Lucifer, Græce *ἑσπέρης*;

Moraliter: disce hic Christum se suamque gratiam et gloriam revelare animabus illis, quae ipsum bonis operibus orationis, penitentiae, charitatis ungers satagunt, ut in illis animet et roborret. Unde S. Gregorius, *hom. 21*: « Illae mulieres, ait, angelos vident, quae cum aromatibus venerunt, quia videlicet illae mentes superno cives aspiciunt, quae cum virtutum odoribus ad Dominum per sancta desideria proficiscuntur. »

Videtur (Graece *θεωπέω*, id est spectare, contemplari) SEPULCRUM, — ut scilicet Christum ungerent, uti ait Marcus, *xvii, 2*. Ad hoc enim cum Christus sepeliretur, spectabant et considerabant formam et modum quo Christus collocatus erat in sepulcro, scilicet ut, post sabbatum redeuntes, possent commode et decore eum ungeri. Quare verisimile est eas nescivisse de custodia militum a Judaeis adhibita sepulcro, deque ejus observatione, sed antequam haec duo fierent, illas a sepulcro domum rediisse. Nam si haec duo scivissent, non ausse fuissent venire ad sepulcrum, ne in custodes incidissent, multo minus sigillum efringere. Sed Deus ipsis insciis, ante eorum adventum, utrumque hoc impedimentum amovit, ut patebit ex sequent. Hinc disce heroica opera ambire ad Dei gloriam, ac certo confidere quod Deus obices omnes obstantes vel tollit vel superare nos faciat.

Mystico Beda, in cap. xxiv *Lucæ*: « Per hoc, inquit, quod mulieres valde diluculo veniunt ad monumentum, datur nobis exemplum, discensis victorum tenebris. » Ad Domini corpus accedere. Nam et sepulcrum hoc figuram Domini habebat altaris, in quo corporis Christi mysteria non in serico, non in panno tineto, sed instar sindonis, quo eum Joseph involvit, in linteo puro debent consecrari: ut, sicut ipse veram terrae naturae substantiam pro nobis morti obtulit, ita et nos in commemoratione ipsius, purum de terrae germine, candidumque, et multimodo quasi mortificationis genere castigatum, altari linum imponamus. Aromata autem quae mulieres deferunt, significant odorem virtutum et orationum suavitatem, quibus altari appropinquare debemus. »

Nota: Haec fuit series resurrectionis Christi. *Primo*, Christus in Passione fuit per 18 circiter horas. Nam feria quinta ad vesperam comedit agnum, lavit pedes, instituit Eucharistiam, et prolixum habuit sermonem de charitate, *Joan. xiii* et seq., ac tandem ivit in Gethsemani: quae omnia facile exigunt tres horas. Quare sub horam noctis tertiam in Gethsemani cepit contritari et orare, at calix transiret a se. Inde, si computes horas omnes usque ad horam tertiam pomeridianam feriae sextae, qua mortuus est Christus, invenies horas 18; ubi moraliter disce quam tempus passionis Christi et Christianorum sit breve, tempus vero resurrectionis et gloriae longum, quia eternum. Tam liberalis est Deus, tam modica est

passio, tam longa merces et gloria: « Momentum est quod cruciat, eternum quod delectat. » Christus per 18 horas passus est, sed in eternum erit gloriosus.

Secundo, Christus moriens hora tertia pomeridiana, illico quoad animam descendit in infernum, corpus vero a cruce depositum fuit lotum et sindone involutum, ita ut ante noctem (erat enim nox sabbati, in qua quiescendum erat Judaeis ab omni opere) sepultus sit. Quare fuit in inferno per 36 circiter horas (in sepulcro vero 33); tot enim sunt si numeres tres horas residuas a tertia pomeridiana, usque ad noctem feriae sextae, et horas 24 sabbati, ac novem noctis Dominicae. Videtur enim Christus resurrexisse post mediam noctem ante auroram, puta sub horam nonam noctis: nox enim erat tunc aequalis diei, puta 12 horarum, quia erat circiter equinoctium. Quare mirum est S. Augustinum, lib. *iii De Trinit.*, cap. vi, a morte Christi usque ad ejus resurrectionem numerare 40 horas, a sepultura vero usque ad resurrectionem 36.

Tertio, Christus illico ut comparuit in inferno, puta in limbo, Adae, Abrahæ ceterisque patribus et Prophetis ostendit non tantum animam suam, sed et deitatem ei conjunctam: quare eos visione divinitatis suae beavit; tunc ergo infernus erat quasi caelum. Unde Christus ait latroni iurato ad Christum in limbo: « Hodie mecum eris in paradiso. »

Quarto, sub horam nonam noctis Dominicae Christus cum patribus egressus ex inferno, venit ad sepulcrum, ibique eis ostendit corpus suum totum defiguratum, lividum, cruentum, discissum, etc., pro ipsis, ac mox purgans hoc corpus ab omni livore, sanguine, unguento, etc., rursumque mittens angelos (licet nonnulli opinentur hæc omnia facta esse, non per angelos, sed per ipsam animam Christi, quae hanc vim habuit ex unione hypostatica cum Verbo: ita Suarez, *III part.*, t. I, disp. 45, sect. 2) qui sanguinem suum in flagellatione, et per iter sparsum, item pilos vulsos, etc., colligerent; cum collectum rursum indidit venis corporis, ac illud anima Christi gloriosa introiens sibi quæ unius animavit, vivificavit et glorificavit. Gloria enim suam quasi sol per radios in illud transfudit, presertim in quinque plagas, quæ clarius ceteris membris replenderunt.

Quinto, multis et Patribus, ut Abrahæ, Isaac, Jacob, Moisi, Davidi, etc., suum corpus restituit, ut eos participes faceret suae resurrectionis et gloriae, ejusque testes apud Judæos, ut patet *Matth. xxvii, 33*.

Sexto, Christus resurrexit penetrans lapidem tegentem sepulcrum. Mox descendit angelus terræ motum excitans lapidemque a sepulcro removens, ut custodes excitaret et mulieribus aditum ad sepulcrum patefaceret.

Septimo, mox apparuit gloriosus B. Virgilio

matri suæ, eique ostendit Patriarchas, qui jam resurrexerant, qui omnes eam honorifice salutantes miro pleverunt gaudio. Deinde apparuit S. Magdalene perseveranti apud sepulcrum, etc.

Tropologie: disce hic, quam religiose sepulcra et reliquias Christi, Martyrum aliorumque Sanctorum venerari, ornare et colere debeamus. Causas quatuor punctim assignat S. Ambrosius, *serm. de SS. Nazario et Celso*: « Honoro, inquit, in carne martyris exceptas pro Christi nomine ciecivas. Honoro viventes memoriam perennitate virtutis. Honoro per confessionem Domini sacrosantos cineres. Honoro in cineribus semina eternitatis. » « Non sunt contemnenda, ait S. Augustinus, corpora iustorum, quibus tanquam organis et vasis ad omnia opera bona Sanctus usus est Spiritus. » Vide S. Chrysostomum, *hom. ult. in epist. ad Romanos*, in Morali.

Vers. 2. 2. ET ECCE TERRE MOTUS FACTUS EST MAGNUS. ANGELUS ENIM DOMINI DESCENDIT DE COELO; ET ACCEDENS, REVOLVIT LAPIDEM, ET SEDEBAT SUPER EUM. — « Terra motus. » Cur? Respondeo: *Primo*, ut eo significaretur potentia, gloria et magnificentia Christi resurgentis, quasi Dei, qui nutu conculit orbem, dominantis inferis, caelo et terra. Terra motu enim Deus in Sina et alibi suam presentiam et potentiam ostendit; juxta illud: « A facie Domini mota est terra, » *Psal. cxvii, 7*. Et: « Deus cum egredieris in conspectu populi, cum pertransires in deserto, terra mota est, » *Psal. lxxvii, 8*.

Secundo, ut mulieres angelum non tantum ex sua augusta luce et specie, sed ex hoc terræ motu agnoscerent, faciliusque resurrectionem Christi ab angelo nuntiatam crederent; praesertim quia hoc terræ motu angelus revolvit lapidem ab ostio sepulcri, ut mulieres illud ingrederentur, ac vacuum sepulcrum cernentes Christum resurrexisse scirent. Ita S. Chrysostomus, Augustinus, Theophylactus et alii.

Tertio, ut milites sepulcri custodes nocturno frigore torpentes, vel dormientes excitarentur, et testes essent Christum divina virtute resurrexisse; « ut timore terræ motus erecti, ait Euthymius, et horrore ejus qui lapidem revolverat consternati fugerent, et hæc Judæis nuntiarent, ac testes ipsi fierent veritatis. »

Symbolice: terra, quæ in Christi morte præhorrore contremuit, in ejus resurrectione prægaudio quasi subsiliit, ac resurgenti congratulata applausit. Sic in S. Paulini Nolani Episcopi et aliorum Sanctorum felici morte et transitu in caelum, legitur terram concussam exillisse. « Magna adeo, ut cuncta concuteret, et eversio terra funditus minaretur, » ait S. Hieronymus. Sic in morte Christi tota terra contremuit, ut dixi cap. *xxvii, 81*.

ANGELUS ENIM DOMINI. — « To enim » significat terræ motum qui præcessit, factum per angelum,

ac cum eo revolutum fuisse lapidem. Franciscus Lucas et alii censent hunc angelum fuisse Gabrielum, qui juxta nomen suum administer est fortitudinis Dei, ac ejus opera exequitur. « Gabriel » enim idem est quod fortitudo Dei. Non dubium est plures illi angelos adfuisse, et per triduum custodisse sepulcrum, ac in eo adorasacrum Christi corpus, utpote deitatis hypostatico unitum. Sic nascente Christo, cum angelo nuntiante pastoribus Christi ortum, « facta est multitudo militie caelestis laudantium Deum, et d'entiam: Gloria in excelsis Deo, » *Lucæ ii, 13*. Sicut enim ibi Christus ex Virgine natus, ita hic e sepulcro resurgens vi Spiritus Sancti renatus est, et quasi regeneratus.

Porro, angelus hic apparuit specie juvenis, ut ait Marcus: *Primo*, quia juvenus significat angelorum vigorem, decorem et robur juve et perennans: quo fit ut nunquam lassescent, vel deficiant aut senescant; sed semper vegeti, vivaces, celeres et agiles perdurent. Hinc pinguntur quasi juvenes alati. Ita S. Dionysius, *De Caest. hierarch. Secundo*, quia angelus hic representabat Christum, qui erat juvenis: mortuus enim est et resurrexit anno ætatis 34. *Tertio*, juvenus significat cum esse validum et bellicosum, ut contra custodes dimicet. Juvenes enim sunt optimi, audacissimi, expeditissimi et robustissimi milites. Unde Poeta:

Ἐργα ἀνδρῶν, πολέμου τοῦ νεῶν, βουλὰς νεότητος.

id est: Opera sunt virorum, bella juvenum, consilia vero senum.

Denique juvenus representat pulchritudinem, vivacitatem, immortalitatem, agilitatem, gloriam corporis gloriosi, quod Christus in resurrectione assumpsit.

ET ACCEDENS, REVOLVIT LAPIDEM — sepulcri Christi, non ut Christus ex eo resurgeret: Christus enim jam ante clauso sepulcro illud vi divina per dotam subtilitatis penetrando, resurrexerat; sed ut Christum Deum ac Dominum suum jam resurrexisse mulieribus ostenderet, dum eis pandens aditum ad sepulcrum, illud corpore Christi vacuum monstravit: Christus enim sicut ex clauso Virginis utero natus est, sic et clauso sepulcro reuixit.

Audi S. Augustinum, *serm. 138 De Temp.*: « Judæi perdidit, ait, monumentum lapidem signaverant, ut non laberet Christus egressus: sed quomodo de sepulcro exire non posse? qui ex incorruptis matris visceribus salva virginitate processit? Fefellit custodes, exiit de sepulcro, apparuit discipulis jam non apertis: inde clausus exiit, hinc exclusus intravit. » Sic et Euthymius, Chrysostomus, Theophylactus hic, ac S. Hieronymus *ad Hebraeos*, *Quæst. VI*; Nyssenus, *orat. 2 De Resurr.*; Justinus, *Quæst. cxvii ad Orthodoxos*; S. Epiphanius, *orat. De Sepultura Christi*; Chrysostomus, *serm. 73*; Nazianzenus, *tragœdia De Christo*

Vers. 2.
Terra
motus
Causa
Primo.

Angelus
ut juve-
nis appa-
ruit?
Causa
Primo.

Tertia.

patiente et alii passim. Quare quod S. Leo, epist. 83 ad Monachos *Palæstinos*, ait, Christum, « revolutum lapide, » die tertia surrexisse, « a revolutio lapide » non causam, sed signum, effectum et argumentum non phantasticæ sed veræ resurrectionis Christi significat. Agit enim contra eos, qui Christum phantasma, ac omnia opera ejus phantastica fuisse dicebant, uti ipse se in sequenti explicat.

Hinc collige contra Calvinum nostrosque Novantes, simili Dei omnipotentia posse totum Christum in Eucharistia contineri sub parva hostia. Si enim Christus penetrando lapidem sepulchri potuit esse in eodem loco cum lapide; ergo et in eadem hostia possunt simul esse magna et plura membra Christi. Calviniste, ut hoc telum effugiant, respondent lapidem sepulchri instar cere molle factum deflaxisse, itaque Christo resurgenti locum aperuisse et cessisse. Verum ridiculum hoc est eorum figmentum, ac communi Patrum, Doctorum et Ecclesiæ sensui, quod Christus e clauso sepulchro resurrexerit, ex diametro repugnans. Adde, si Deus potest lapidem durum in mollem ceram vertere, cur non potest et corpori spirituales existendi, et lapidem penetrandi modum tribuere?

LAPIDEM. — Putant aliqui duplicem fuisse sepulchri lapidem, primum exteriorem, qui exterius sepulchri ostium clauderet; alterum interiorem, qui proprie ipsum sepulchrum obturaret. Sepulchrum enim Christi erat in crypta quasi in camera sive cubiculo, ita ut camera suam haberet ostium, et sepulchrum quoque suum. Ita S. Augustinus, lib. III *De Consensu Evang.*, cap. xxiv; Beda, Borchardus et Maldonatus. Verum Evangeliste non nisi unius lapidis meminerunt, scilicet ejus qui exterius cryptæ ostium clauderat: interius enim sepulchrum a parte australi patens erat, ideoque ostio et lapide carebat, uti liquet ex ejus idea, licet Borchardus in *Descript. Terræ Sanctæ*, contrarium censeat, scilicet lapidem hunc clausisse ipsum sepulchrum interius, non cameram exteriorem. Vere Chrysologus, *serm.* 74: « Lapis, inquit, advolutus probavit mortem, revolutus exitit resurrectionis assertor. » Et Severianus in *Catena*: « Non dicit: Volvit, sed: Revolvit lapidem, quia lapis advolutus probavit mortem, et revolutus exitit resurrectionis assertor. Mutatur hic ordo rerum. Sepulchrum mortem, non mortuum devorat; domus mortis mansio fit vitalis; uteri nova forma mortuum recipit, reddit vivum. »

Hujus rei typus fuit Semson, qui ingressus Gazam, obsessus a Philistæis custodiens portas, media nocte surrexit portasque abstulit in montis verticem, quia, ut explicat S. Gregorius, *hom.* 21: « Redemptor noster ante lucem resurgens, non plum libe: de inferno exitit, sed et ipsa inferni claustra destruxit; portas tulit et montis verticem subijt, quia resurgendo claustra inferni abs-

tulit, et ascendendo caelorum regna penetravit. »

Et **SEDEBAT SUPER EUM**, — non quasi fessus ex labore amovendi lapidem a sepulchro, sed ut ostenderet, primo, se esse qui lapidem revolvisset; secundo, ut mulieres adventantes placide exciperet, et contra custodes tueretur; tertio, « ut esset custos sepulchri Dominici, » ait S. Hieronymus, ne quis videns illud vacuum, aliud cadaver in illud inferret, itaque diceret Christum non resurrexisse; quarto, ut milites custodes terret, *g. d.* Vos armati ad sepulchrum vigilatis, ut illud, et Christum in eo quasi clausum, ne resurgere queat, custodiatis: en ego cœlitus missus illud reseravi, ac Christum ex eo clauso vobis inivit resurrexisse ostendi. Accedite ad me, si audetis, et in me insurgite, ego sedens et securus vos exspecto, vosque omnes, si accedatis, levi attacku prosternam et quasi pulices conficiam.

Symbolicas sessionis angeli causas dat hic S. Thomas: « Sedebat, ait, cui nulla inerat lassitudo, ut fidei doctor, ut resurrectionis magister; sedebat supra petram, ut soliditas sedentis daret credentibus firmitatem; ponebat angelus super petram fundamenta fidei, super quam Christus erat Ecclesiam fundaturus. Vel per lapidem monumenti potest designari mors, qua omnes ponebantur: per hoc ergo quod angelus super lapidem sedit, significatur quod Christus mortem sua virtute subiecit. » Audi et Bedam: « Sedebat, ut sedendo significaret eum superato mortis auctore sedem regni jam conscendisse perpetui: sedebat autem super lapidem revolutum, quo ostium monumenti clauderetur, ut claustra inferorum ipsum sua virtute deiecerit. »

Dices primo, quomodo Matthæus et Marcus ^{Antilog} angelum sedisse, cum Lucas dicat eum stesisse? ^{Prima.} Respondeo: Stare, per hebraismum competit oculo sibi; tantum enim significat rem esse presentem, sive recta consistat, sive sedeat, sive jaceat. Sic de Magdalena jacente ad pedes Christi eoque lavante et ungente, ait Lucas, cap. xii, 37: « Stans rebo secus pedes ejus, lacrymis cepit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat; » « stans, » id est jacens. Adde, aliam esse narrationem Matthæi et Marci a narratione Lucæ, uti mox dicam.

Dices secundo, quomodo Matthæus ait angelum sedisse super lapidem revolutum, id est extra sepulchrum, ibique visum a custodibus, cum Marcus dicat mulieres non extra, sed introeantes in monumentum, id est intra sepulchrum vidisse angelum. Respondeo angelum primo removere lapidem, qui ostium cryptæ, in qua erat sepulchrum, clauderat exterius, e. tum intravit custodes, qui erant exterius, eos externisse, et in fugam compulsisse, ne ipsi arcerent feminas ab aditu sepulchri; deinde ingressum esse ipsum sepulchrum, ibique visum a mulieribus, ut eis ostenderet sepulchrum vacuum, ideoque Christum

Sedit
supra
ostium
de clauso

resurrexisse. Unde ait: « Surrexit, sicut dixit: Venite et videte locum ubi positus erat Dominus. » Ita Theophylactus. Aut potius fuit angelus de quo Matthæus, ab angelo de quo Marcus. Angelus enim Matthæi sedebat super lapidem extra sepulchrum, ac mulieres jussit ingredi sepulchrum. Ingressæ ergo illæ sepulchrum, viderunt ibidem alium angelum, de quo Marcus, qui idem prorsus dixit et confirmavit, quod prior angelus Matthæi dixerat extra sepulchrum. Ita Barradius.

Verum dico, idem prorsus dici a Marcæ eum eo quod dicit Matthæus. Solet enim Marcus Matthæi esse assecla et interpres. Quare quod Marcus ait: « Introeantes in monumentum, » sic accipe, *g. d.* Cum pararent vel inciperent ingredi monumentum: necdum enim illud ingressæ erant, sed adhuc extra illud erant, ibique viderunt et audierunt angelum, ut habet Matthæus. « Introire » enim hic, ut et alibi, significat actum inchoatum, non perfectum. Si velis significare actum perfectum, dicito cum S. Augustino, lib. III *De Consensu Evang.*, cap. xxiv, et Francisco Luca, mulieres introisse in monumentum, id est in vestibulum vel septum quod erat ante monumentum, quodque illud dividebat et separabat a reliquo orto: ab eo enim debebat sepulchrum sepe vel septo quopiam sejungi. Porro, quod Lucas, cap. xxiii, ait, mulieres in monumento vidisse et audisse duos angelos, alia et diversa est narratio ab hac narratione Matthæi et Marci, de qua inferius suo loco et ordine dicam.

3. ERAT AUTEM ASPECTUS EJUS SICUT FULGUR, ET VESTIMENTUM EJUS SICUT NIX. — « Sicut fulgur. » Cur? Respondeo: *Primo*, quia fulgur affine est, et optime representat naturam et dotes angelorum. Fulgur enim est splendidissimum, celerissimum, efficacissimum, et plusquam igneum omnia pervadit et sternit. Hac de causa de Cherubinis Dei currum triumphalem stipantibus dicitur, *Ezech.* i, 14: « Ibant et revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. » Et *Psal.* cii, quem citat Paulus, *Hebr.* i: « Qui fecit angelos suos spiritus, et ministros flammæ ignis. »

Secundo, fulgur significat gloriam angelorum, quæ divine cognitionis fulgure coruscet: fulguri enim natura quasi est spiritualis et cœlestis origo, æque ac angelis. tam quoad naturam, quam quoad gratiam et gloriam. Rursus fulgur significat gloriam Christi resurgentis; corpus enim Christi gloriosum radiabat ut fulgur. Angeli enim eum apparent, ac specie apparent, quæ convenit rei propter quam apparent. Cum ergo hic angelus appareat ut representet resurrectionem gloriosam Christi, hinc facies ejus fulgurabat: fulgur enim est fulgidissimum, fortissimum, subtilissimum et agilissimum. Unde optime representat quatuor dotes corporis gloriosi, tam Christi quam Beatorum; scilicet claritatem, impassibilitatem, subtilitatem et agilissimam. Per resurrectionem enim Christi « infirmitas, ait S. Leo, *serm.*

Fulgur
representat
quatuor
dotes
corporis
gloriosi.

De Ascensu, in virtutum, mortalitas in immortalitatem, contumelia transit in gloriam. »

Tertio, et magis apposite, fulgur representat Terræ zelum, terrorem et iram angeli, contra impios Judeos et milites custodes sepulchri, volentes impedire Christi resurrectionem: fulgur enim est symbolum belli acris et cœlestis, ac bellatorum acrium et ardentium. Fulgur enim juncturum cum tonitruo, ex eoque quasi flamma erumpit. Unde fulgur dicitur filius tonitruo. Gabriel ergo hic induitur ut Mars quidam fulgurans et fulminans, ac suo robore quasi fulmine omnia penetrans, dejiciens, afflans, incinerans, ut custodes percellat. Unde isis solis apparuit ita effulgurans, ut in eos videretur velles insilire; mulieribus vero fulgur hoc attemperavit, ac vultum gloriosum quidem, sed blandum et jucundum ostendit. Beati enim apparent singulis æ specie et forma, qua ipsi volunt: quare mulieribus apparuit duntaxat candidatus, scilicet indutus stola candida, ut habet Marcus, cap. xvi, 3. Sic idem Gabriel Danieli, cap. x, 3, representans robur et victorias Machabeorum contra Antiochum Epiphanem, apparuit fulgurans: « Facies ejus, inquit, velut species fulguris, et oculi ejus ut lampas ardens. » Audi S. Gregorium, *hom.* 21 *in Evang.*: « In fulgure etenim terror timoris est, in nive autem blandimentum candoris: quia vero omnipotens Deus et terribilis peccatoribus, et blandus est justis, recte testis resurrectionis ejus angelus, et in fulgure vultus, et in candore habitus demonstratur, ut de ipsa sua specie terret reprobos et mulceat pios. Unde recte quoque populum per deserta gradientem, columna ignis in nocte et columna nubis prebebat in die. In igne enim terror est, in nube autem visionis lenè blandimentum: dies vero vita justis, et nox accipitur vita peccatoris. »

Tropologie: Sancti et angelici predicatoris sint sicut tonitrua et fulgura, quæ peccatorum vitia tonando et fulminando conterant, afflent et perdant. Sic de S. Basilio ait S. Gregorius Nazianzenus in ejus funere: « Tonitru tuus, o Basili, erat sermo, at vita fulgur. » Sic Joannes et Jacobus a Christo vocantur Boanerges, *Marc.* iii, 17, id est filii tonitruo, hoc est tonantes et fulminantes contra impletatem et impios. Plura hæc de re dixi, *Apoc.* iv, 3.

Analogice: fulgur representat ignem gehennæ, paratum impiis Judeis et custodibus Christi hostibus, quia fulgura sunt sulphurea olentque ignem et sulphur; gehenna autem ardet igne et sulphure, *Apocal.* xx, 9; *Isaie* xxx, 33. Hinc et Sibylla prædixit Antichristum ab angelo occidendum et afflandum fulmine, uti dixi *Apocal.* xix, 11.

Et **VESTIMENTUM EJUS SICUT NIX**, — purum et candidum. Unde Marcus illud vocat « stola candidam, » Lucas « vestem fulgentem. » Candor hic et fulgor significat primo, puritatem, innocentiam et castitatem Angelorum; secundo, gau-

Terra
Impiis
Judeos
et
mulieres
gela.

dium et gloriam resurrectionis Christi, ac præsertim dotem claritatis. Audi S. Gregorium, hom. 21 in *Evang.* : « Quia stola candida coopertus apparuit, quia festivitatibus nostræ gaudia annuntiavit. Candor etenim vestis splendorem nostræ denuntiavit candiditatis. Nostræ dicamus, an suæ? Sed ut fateamur, verius et suæ dicamus et nostræ. Illa quippe Redemptoris nostri resurrectio et nostra festivitas fuit, quia nos ad immortalitatem reduxit; et Angelorum festivitas extitit, quia nos revocando ad cœlestia eorum numerum implevit. In sua ergo ac nostra festivitate angelus in albis vestibus apparuit, quia dum nos per resurrectionem Dominicam ad superna reducemur, cœlestis patriæ damna reparantur. » Vide dicta *Eccles.* cap. ix, 8, ad illa : « Omni tempore sint vestimenta tua candida. »

4. PRAE TIMORE AUTEM EIUS EXTERRITI SUNT CUSTODI, ET FACTI SUNT VELUT MORTUI. — Id est attenti « et stupefacti instar mortuorum, » ait S. Hieronymus, quia fulminantem angelum sibi necis fulmen minitantem et quasi evibrantem cernebant. Timebant enim ne ab eo quasi a fulmine afflarentur, necarentur et in cineres redigerentur. Si angelus, solo vultu fulgureo intuendo custodes, adeo eos perenit et stupefecit, quid fecisset si manus in eos iniecerisset summeque robur exeruisset? Nam unus angelus hac ratione occidit una nocte 185 milia militum in castris Sennacherib, *Isaia xxxvii, 36.*

5. RESPONDENS AUTEM ANGELUS DIXIT MULIERIBUS: NOLITE TIRERE VOS. — Dices, quomodo Mattheus et Marcus unum. Juxtaxat angelum a feminis visum dicunt, cum Lucas duos visos asserat, qui rutiliores consternatas aliis verbis quam iis quæ habet Mattheus et Marcus, consolati sint? Respondeo : Aliam esse historiam et narrationem Lucæ ab hac Matthei, ac posterius contigisse, uti inferius ostendam.

MULIERIBUS, — scilicet Magdalene, Mariæ Jacobi, Joannæ et cæteris, ut habet Lucas cap. xxiv, 10. Falluntur igitur qui putant Magdalenam, viso sepulcro vacuo, illico recurrisse ad Apostolos, ut eis hoc nuntiaret, nec vidisse angelos, sed eos dumtaxat visos fuisse a Mariâ Jacobi et cæteris. Joannes ergo, cap. xx, 1, dum solam Magdalenam nominat, eamque ad Apostolos recurrisse narrat, sub ea cæteras omnes socias intelligit. Magdalena enim erat dux et choraga omnium. Eva cum diabolo colloquens incurrit mortem, hæc vero cum angelo colloquens invenit vitam. Audi Severianum in *Catena* : « Surgente Domino terrenis reddidit cœleste consortium, et mulieri cui fuerat cum diabolo lethale consilium, fit cum angelo vitale colloquium. » Evam imitantur magæ et sægæ, quæ cum diabolo colloquentes hauriunt mortem : Magdalenam vero imitantur penitentes, quæ angelos invocantes vitam nanciscuntur.

NOLITE TIRERE VOS. — Tò « vos » habet empha-

sin : « Cum ait : Vos, inquit S. Chrysostomus, multum id præ se fert honoris, et simul declarat eos, qui summa audacia facinus illud ausi fuerant patrare, nisi resipuerint, extrema passuros esse. Non enim vestrum est, inquit, metuere, sed illorum qui crucifixerunt. » Et S. Gregorius, homil. 21 in *Evang.* : « Pavent illi, inquit, qui non amant adventum superiorum civium; pertimescant qui carnalibus desideris pressi, ad eorum se societatem pertinere posse desperant. Vos autem cur pertimescitis, quæ vestros concives videtis? »

SCIO ENIM QUOD JESUM, QUI CRUCIFIXUS EST, QUÆRITIS. — Tò « enim » dat causam, cur, angelo viso, non debeant timere, sed exillam et gaudere, quia scilicet ubique amant et colunt Jesum crucifixum, eique famulantur et servant, q. d. Angelus : « Ad illius obsequium veni, ad cuius Vos venitis, et unum Dominum habemus, et unam voluntatem, » ait Christianus Druthmarus, qui ante septingentos annos scripsit in Mattheum, sub annum Domini 830, ac Rabano, Angolomo, Siemonei Metaphrasti et Haymonei fuit coævus.

Nominat *crucifixum*, tum ut ostendat se non erubescere, sed palam profiteri crucem et crucifixum, seque ejus esse servum, eo quod crux Christo ejusque associis summo sit honori et gloriæ; tum ut significet fructum crucis Christi, scilicet quod ipsa « caput et summa » sit « honorum, » ait S. Chrysostomus, quodque per crucem Christum non solas feminas, ceterosque homines redemerit, sed et angelos exhilararit, imo eis gratiam et gloriam contulerit, uti censent graviores Theologi cum Francisco Suarez, sicut ostendi cap. xviii, vers. 12 et 13. Denique quod per crucem angelos hominibus, et cœlum terræ reconciliavit, « pacificans per sanguinem crucis, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt, » ait Paulus, *Coloss.* i, 20.

6. NON EST HIC; SURREXIT ENIM, SICUT DIXIT: VENITE, ET VIDETE LOCUM UBI POSITUS ERAT DOMINUS. — Syrus, *Dominus noster*. « Non est hic per præsentiam carnis, ait S. Gregorius, qui tamen nusquam deerat per præsentiam majestatis. »

SURREXIT ENIM. — Græce *ἐγείθη*, id est evigilavit, excitatus, expergefactus est a morte, quasi e brevi levique somno, ad vigiliam lucis et vite: *ἐγείθη* enim est excitio, expergefactio, suscitio, erigo. Christo enim mors fuit instar somni; in sepulcro enim per 36 horas quasi dormivit, mox mane diei Dominicæ quasi expergefactus surrexit. Sic fiet et nobis. Quare sicut somnus est brevis quedam mors, sic et mors est longior quidam somnus. Unde Poeta :

Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Hinc Paulus, I *Cor.* xv. vita functos non vocat mortuos, sed « dormientes, » quia scilicet ex somno mortis omnes suscitabimur, et resurgemus ad vitam in die judicii.

Rursus *ἐγείθη*, id est evigilavit, sicut arborem

in hieme quasi nudatæ et dormientes, evigilant in vere, cum frondere, florere et fructus producere incipiunt. Ita S. Hieronymus, vel quisquis est auctor, in cap. xvi *Marci* : « Radix, ait, amara crucis evanuit : flos enim vite cum fructibus erupit, id est, qui jacuit in morte, surrexit in gloria; » ac in eadem fideles suos resurgere faciet. Quare, ut ait S. Leo, serm. I *De Ascens.* : « Quo præcessit gloria capitis, eo spes vocatur et corporis. » Ipse enim « reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, » *Philipp.* ii, 21. « Seminatur enim corpus in corruptione, surget in incorruptione; seminatur in ignobilitate, surget in gloria; seminatur in infirmitate, surget in virtute; seminatur corpus animale, surget corpus spiritale, » I *Corinth.* xv, 42. Hoc sibi jugiter proposuerunt omnes Martyres et Sancti, ideoque hæc spe roborati quoslibet labores, ærumas, cruces generose superarunt, quorum primitiæ fuere Machabæi : lege eorum gesta et dicta II *Machab.* vii; nimirum « spes Christianorum est resurrectio mortuorum, » ait Terullianus, lib. *De Resurrect.* Et S. Augustinus, serm. 3 *De Ascens.* : « Nos, ait, mors Christi vivificavit, nos resurrectio erexit, nos ascensio consecravit. »

SICUT DIXIT. — Urget angelus oraculum et promissum Christi, q. d. Christum quem omnes habuistis ut sanctum et divinum Prophetam, prædixit et promisit se a morte die tertia surreturum. Ergo credite cum surrexisset : nec enim tantus Prophetæ mentiri potuit aut voluit, præsertim cum jam videratis corpus e sepulcro abiisse et surrexisse, uti ego, qui sum angelus Dei vivi et veri, annuntio et certissime assevero. Idem prædixit ipse per Davidem, *Psal.* xv, dicens : « Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem; » quia, ut ait S. Petrus, *Act.* ii, 24 : « Impossibile erat teneri illum ab eo [inferno]. »

Porro, Christus prius resurrexit quam ungeretur a mulieribus, ut ostenderet se ea unctione non egere, utpote qui propria virtute resurgeret. Aliam causam morem dat S. Bernardus, serm. 12 in *Cant.*, quod malum hujus unctionis pretium pauperibus quam sibi attribui : « Proinde, inquit, Dominus Jesus paratam sibi confectionem expendi noluit in suo corpore mortuo, ut servaret vivo, id est Ecclesie : ipsa est clarior corpus Christi : quod ne mortem gustaret, morti illud alterum tradidit fuisse, nullus Christianus ignora; ipsam ungi, ipsam foveri desiderat, ipsius infirma membra cupit fomentis ac curatioibus relevari : ipsi ergo pretiosa unguenta retinuit, eum anticipans horam et accelerans gloriam, mulierum devotionem non elusit, sed instruxit. Exemplum simile recenset S. Hieronymus, epist. ad *Justin.* : « Exuperius, inquit, Tolosæ episcopus, vilius Sareptensis imitator, esuriens pascit alios, et ore pallente jejuniis, fame torquetur

aliena, omnemque substantiam Christi visceribus erogavit. Nillo illo ditius, qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro. »

VENITE (ingredimini mecum in sepulcrum : nam propter vos ingressura ego lapidem positum ab eo [removi], et UT VIDETE LOCUM UBI POSITUS ERAT DOMINUS. — Ut per ocularem inspectionem, ait Chrysostomus, videatis corpus ejus hic non esse, sed ex eo resurrexisse, « ut si meis verbis non creditis, vacuo credatis sepulcro, » ait S. Hieronymus. Angelus ergo prævit viam, et quasi dux introduxit mulieres in sepulcrum eisque illud vacuum ostendit, ut ex eo Christum surrexisse non dubitent.

7. ET CITO BUNTES, DICITE DISCIPULIS EIUS QUIA SURREXIT; ET ECCE PRÆCEDET VOS IN GALILÆAM; IBI EUM VIDEBITIS: ECCE PRÆDIXI VOBIS. — « Cito, » ut cito levetis et abstergalis discipulorum morem, conceptum ex morte Christi magistri sui, ac animos eorum mestos erigatis et gaudio replatis per nuntium resurrectionis Christi lætissimum. Hoc enim accipere præ aliis meruerit hæc mulieres, quia præ aliis Christi studiosis ejus sepulcrum adierunt. Causam symbolicam dat S. Gregorius, homil. 23, dicens : « Quia enim in paradiso mulier viro propinavit mortem, a sepulcro mulier viris annuntiat vitam; et dicta sui vivificatoris narrat, quæ mortiferi serpentis verba narrant. Ac si humano generi non verbis Dominus, sed rebus dicat : De qua manu vobis illatus est potus mortis, de ipsa suscipite poculum vite. »

DICITE DISCIPULIS. — Addit Marcus : « et Petro, » q. d. Et maxime Petro, et imprimis Petro; tum quia Petrus, absente Christo, erat primus et princeps Apostolorum; tum quia Petrus uti præ cæteris Christum diligebat, ita et præ cæteris in morte ejus morebat. Addit tertiam causam S. Gregorius, homil. 21 in *Evang.* : « Quia, inquit, si hunc nominatim non exprimeret qui magistrum negaverat, venire inter discipulos non auderet : vocatur ergo ex nomine, ne desperaret ex negatione. Quia in re considerandum nobis est, cur omnipotens Deus eum quem cuncte Ecclesie preferre disposuerat, ancillæ vocem pertimescere et seipsam negare permisit. Quod nimirum magne actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, ut is qui futurus erat pastor Ecclesie, in sua culpa disceret, qualiter aliis misereri debuisset. Prius ilaque eum ostendit sibi, et tunc præposuit cæteris, ut ex sua infirmitate cognosceret, quam misericorditer aliena infirma toleraret. »

PRÆCEDET. — Id est præcedere decrevit, distinalque et de facto præcedet per dotem agilitatis, quæ omnes avertent. Unde Euthymius : « Præcedet, » ait, id est « preveniet vos, » prius illi erit quam vos.

IN GALILÆAM. — Cur? Respondeo : *Primo*, quia Galilæa erat Apostolorum patria, in quam ipsi post mortem Jesu redire cogitabant, ut apud suos commodius et tutius agerent. *Secundo*, quia

Vers. 4.
Custodes
suppleri
ab ange-
lis exter-
riti.

Vers. 5.
M. xxvii,
6.

Vers. 6.
M. xxvii,
9.

Vers. 7.
M. xxvii,
7.

Præce-
det eos in
Galilæa,
erit
earum

in Galilæa volebat se Christus omnibus discipulis convocatis et congregatis palam ostendere: hos enim Judæi in Judea congregari non permisissent: nam ipsi perpetuo Christum ejusque Apostolos fuerant persecuti, ut patet *Joan. xi, 8* et seq. Unde Apostoli aversabantur Judeos et Judeam, cupiebantque redire in Galilæam, ne in Judea Judæorum metus perturbaret, ait S. Chrysostomus. *Tertio*, quia in Galilæa plerumque prædicaverat et miracula plurima pararat Christus. Jubet ergo Apostolos eo redire, ut ex locis ipsis, in quibus prædicaverat, suorum dogmatum et miraculorum recordentur.

Symbolice: audi S. Gregorium, *hom. 21*: «Galilæa namque notat transmigrationem a morte ad vitam. Jam quippe Redemptor noster a passione ad resurrectionem, a morte ad vitam, a pena ad gloriam, a corruptione ad incorruptionem transmigraverat. Et prius post resurrectionem in Galilæa a discipulis videtur, quia resurrectionis ejus gloriam post læti videbimus, si modo a vitis ad virtutum celsitudinem transmigramus. Qui ergo in sepulcro mortui, in transmigratione ostenditur; quia is qui in mortificatione carnis agnoscitur, in transmigratione mentis videtur.» Sed de Galilæa rursum dicendum *vers. 17*.

Apparuit tamen Christus Apostolis quoque in Judea, sed clam et obiter, uti mox videbimus: in Galilæa vero publice et diu. Audi S. Hieronymum, *epist. 130 ad Hedibiam*, Quæst. VII: «In altero (in Jerusalem) pro consolatione timentium videbatur, et videbatur breviter rursusque ex oculis tollebatur; in altero (in Galilæa) autem tanta familiaritas erat et perseverantia, ut cum ipsis pariter vesceretur. Unde et Paulus Apostolus refert eum quingentis simul apparuisse discipulis, I Cor. xv, 6.

Hic jam ordine historico intextenda sunt quæ habet Lucas, *xxiv, 3*, nimirum Magdalenam cum sociabus, dum invitante angelo ingressæ Christi sepulcrum, viderent illud vacuum, corpusque Christi abesse, partim ex ejus absentia, partim ex aspectu duorum angelorum ibi apparentium, vultum deiecit et consternatas fuisse: quare angelos earum timorem et consternationem erexisse, et simul earum diffidentiam, quod angelo priori dicenti Christum surrexisset non plane credidissent, duriuscula increpatione castigasse. Illam enim Lucæ narrationem non eandem esse cum hæc Matthæi et Marci, uti nonnulli putant, sed reversam, liquet ex ipsis verbis quæ plane diversa sunt; item ex eo quod in Luca duo angeli apparuisse dicuntur, hic vero in Matthæo et Marco unus duntaxat. Audi Lucam: «Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu. Et factum est, dum mente consternata esset de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. Cum timerent autem, et declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid queritis viventem cum

mortuis? non est hic, sed resurrexit: recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset, dicens: Quia oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, et crucifigi, et die tertia resurgere.» Græce est, *ἡ ἐπιθανὴν ἀπαρταρῶσαι*, id est in vestibus fulgurantibus et instar fulguris coruscantibus, ut ex iis agnoscerentur non esse homines, sed cœlestes, ac simul Christi resurgentis et de morte triumphantis gloriam representarent. Vide dicta *vers. 3*.

8. ET EXIERUNT CITO DE MONUMENTO CUM TIMORE ET GAUDIO MAGNO, CURRENTES NUNTIARE DISCIPULIS EJUS. — «Cum timore,» id est cum sacro horrore quem spirabat tum Christi sepulcrum, tum angeli fulgurantes, tum resurrectione Christi eis ab angelis nuntiata, quæ eis utpote de Christi morte nœstis, deque eo uengendo cogitantibus, uti inopinata, ita pene incredibilis accidit: quare novus accessit timor, ne forte hæc angelorum visio phantasticum esset spectrum, quod illas deluderet, ac Jesu corpus furto sublatum foret.

ET GAUDIO MAGNO, — quod angelos vidissent, et tam letum ab eis resurrectionis nuntium accepissent. Habebant ergo alternantes animi motus timoris et gaudii, inter se confligentes et dimicantes, ut patet ex seq. Ita S. Hieronymus: «Duplex, ait, mentes mulierum tenebat affectus, timoris et gaudii: alter de miraculi magnitudine, alter ex desiderio resurgens.» Et Euthymius: «Cum timore, ait, ob admiranda quæ viderant; cum gaudio vero, ob lætum nuntium quod audierant.»

CURRENTES NUNTIARE DISCIPULIS EJUS. — Quomodo et quid nuntiarint, tacet Matthæus, sed explicant Joannes et Lucas; verum diversimode. Joannes enim ait, Magdalenam redeuntem tantum dixisse Petro: «Tulerunt Dominum in eum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum.» Lucas vero ait, illas omnia visa et audita, ac per consequens etiam visionem angelorum, narrasse Apostolis.

Dices: Unde hæc diversitas? Respondeo: Ex eo quod hæc mulieres erant pavidæ et dubiæ, ut jam dixi, ideoque nemini in via quidquam dixerunt, ut habet Marcus. Itaque quia ipsæ non certo et firmiter credebant Christum surrexisset, quod tamen ab angelis audierant; hinc alternantes earum cogitationes, similes et alternantes emittunt voces; modo enim visionem angelorum referunt, modo suam sententiam eloquuntur, qua putabant corpus Domini et sepulcro a quopiam esse sublatum. Hoc posterius, quia ab aliis Evangelistis prætermisum erat, idcirco solus idipsum narrat Joannes.

Hic ergo ordine historico inserendum est quod recenset Joannes, *xx, a vers. 2* usque ad 19. Verba, *ἡ ὁρδὴ* ejus in pauca contraham, ut ordinem rei geste assignem, per quem inter se conciliantur Evangelistæ, qui alioqui videntur implexi et inter se diversi. imo contrarii. Ordo hic fuit: Magdalena

cum sociabus visis auditisque angelis, e sepulcro occurrit et rediit in Jerusalem, ut visa et audita nuntiaret Apostolis. His auditis, mox Petrus et Joannes occurrerunt ad sepulcrum; secuta est currentes Magdalena cum sociabus; Petrus et Joannes ingressi sepulcrum Christi, visis duntaxat ejus lintheis, mirantes domum redierunt. Redeuntes secuta sunt sociæ Magdalene; sed Magdalena ipsa mansit apud sepulcrum plorans ex metu et desiderio inveniendi corporis Christi. Quare subinde respectans in monumentum, vidit duos angelos reverentiam exhibentes Christo, qui erat a tergo Magdalene. Magdalena ergo vertens se ut videret quis esset a tergo, cui reverentiam exhibebant angeli, vidit Jesum specie hortulani, ac audita ejus solita compellatione, «Maria,» ego agnovit pedesque ejus tenuit, etc., quæ in Joanne explicanda sunt.

Prima ergo sola Magdalena, ut est in Marco, vidit Christum resurgentem, utpote quæ amore Christi præ cæteris ardebat, ideoque ejus sepulcro indivulsa adhaerebat. Mox, Christo jubente, Magdalena cæteras mulieres abeuntes festino gradu subsecuta et asscuta, ibi cum eis rursus Christum vidit et auditiv salutantem. Ita S. Chrysostomus, Hieronymus, Theophylactus, Euthymius et alii. Unde sequitur:

9. ET ECCE JESUS OCCURRIT ILLIS, DICENS: AVETE. ILLE AUTEM ACCESSERUNT ET TENERUNT PEDES EJUS, ET ADORAVERUNT EUM. — Sicut post aulicos sequitur rex, post sacerdotis Pontifex; sic hic post angelos sequitur Christus, ac resurrectionem suam, quam angeli verbis asseruerant, ipso facto ostendens se redivivum piis feminis confirmat. Volebat enim angelos ad hoc sternere sibi viam, ut in facilius illas crederent ipsum surrexisset, tum ne, si sine præmonitione, ex inopinato se gloriosum eis spectandum exhiberet, eas percelleret et exanimaret.

OCCURRIT. — Quia ipsæ præ viris ipsum querebant magno pietatis affectu et desiderio. Qui enim Jesum ardentem querit, Jesum sibi amanter occurrentem invenit, juxta illud: «Petite, et dabitur vobis; querite, et invenietis,» *Matth. vii, 7*. Ita S. Hieronymus: «Quæ sic, inquit, querebant, quæ ita curebant, merebantur obvium habere resurgentem Dominum, et primum audire Avete, ut maledictum Evæ mulieris in mulieribus subverteretur.» In quam sententiam et Hilarius: «Quod primum muliercule Dominum vident, saltantur, genibus advolvuntur, nuntiare Apostolis jubent, ordo in contrarium cause principis est redditus, ut quia a sexu isto coapta mors esset, ipsi primum resurrectionis gloriæ et visus, et fructus, et nuntius redderetur.»

Topologie Rabanus: «Her virtutum inchoantibus, ait, Christus adjuvando occurrit.» Porro, Eva nobis perditionis et ploratus est mater. Unde notant quidam infantes masculos qui ex Adam nascuntur, plorando ingeminare A, quæ est prima

littera Adæ: femellas vero vagiendo ingeminare E, quæ est prima littera Evæ, quasi suorum parentum lapsum indeque suam ruina deplorent. Hæc mulieres pro Eva audiunt Ave, quia resurrectionis, salutis et gaudii sui administræ. Hinc B. Virgini Christipare, harum reginæ et principii accinimus: «Ave, maris stella, Dei mater alma,» etc.

AVETE. — Græce *χαίrete*, id est gaudete, salvete; Syrus, *pac vobis*. Hæc enim est Hebræorum propria salutatio, qua nomine pacis omne bonum omnemque felicitatem apprecantur; Arabicus, *lalamini*, quia me magistrum vestrum quem morientem vidistis, jam redivivum videtis, ut eandem, quam prius, vestri curam geram, ac ad similem resurrectionem gloriamque vos perducam. Ita exemplo Christi anime beate et angeli, dum apparent hominibus, ingerunt eis lætiam, fiduciam et gaudium, dæmones vero et anime damnate ingerunt mestitiam, pavorem et desperationem, facinurique mœstos, anxios, perplexos et desperabundos.

ILLE AUTEM ACCESSERUNT (tam amica salutatione Jesu allecte) ET TENERUNT (Vatibus, *prehenderunt*) PEDES EJUS. — Id est, ex reverentia et amore tante majestatis, ac ex gaudio tam novæ et gloriose resurrectionis Christi Domini dilectique sui, complexæ sunt, constrinxerunt et osculatæ sunt pedes illius. Docuit hoc illas facere suo exemplo Magdalene, quæ primo ponentes pedes Jesu lavit et terxit, deinde post resurrectionem prima eodem voluit tenere et osculari, *Joan. xx, 17*. Sic Sunamitis apprehendit pedes Elisei, orans ut filium mortuum resuscicaret, *IV Reg. iv, 27*. Sic fideles amplectuntur et osculantur pedes Pontificis, æque ac virorum sanctitate illustrium. Christus hic se a feminis tangi permisit, ut eis se vere resurrexisset demonstraret, easque resurrectionis suæ testes et præcones efficeret. Unde Chrysostomus: «Postquam, ait, immensa cum lætitia ad eum accurrissent, per tactum resurrectionis documentum et certitudinem acceperunt.» Et Euthymius: «Ille quidem ex desiderio et reverentia pedes tenerunt: ipse vero non prohibuit, præstans ut per tactum certiores efficerentur, quod phantasma non esset.»

ET ADORAVERUNT EUM — Iatria, quasi verum Messiam, sive Christum Dei Filium, qui vi deitatis suæ humanitatem suam et mortem suscitasset, ut ipse vivens eis prædixerat. Visio ergo resurrectionis Christi illustravit, confirmavit auxilium fidem divinitatis ejusdem ac ceterorum mysteriorum, quæ a Christo dum viveret docente audierant, sed non plane intellexerant. Quare cum Thoma, si non ore, certe corde dixerunt: «Dominum meum, et Deum meum.»

10. TUNC AIT ILLIS JESUS: NOLITE TIMERE, IIE, NUNTIATE FRATRIBUS MEIS UT EANT IN GALILÆAM; IBI ME VIDEBUNT. — «Nolite timere;» visio enim rerum supernaturalium et cœlestium, ut erat re-

surrectio Christi, naturam ipsam intentionum eorumque oculos et animos concutit eisque timorem et horrorem sacrum inficit. Vide S. Hieronymum : « Et in veteri, ait, et in novo Testamento hoc semper observandum est, quod, quando angustior aliqua apparet visio, primum timor pellitur, ut sic mentis pacata possint, quae dicuntur, audiri. »

ITE, NUNTIATE FRATRIBUS MEIS. — Christus jam gloriosus mira benignitate, ad dandum nobis humilitatis exemplum, dignatur discipulos suos vocare « fratres » ad eorum consolationem, ut eos mestos et dejectos in spem animamque erigat, q. d. Dicite Apostolis, qui filii sunt unius ejusdem mecum Dei Patris, sed adoptivi per gratiam, cum ego sim filius naturalis per deitatem, quam ab eo accepi qua Deus, et per unionem hypostaticam cum deitate quam ab eo accepi qua homo. Causam dat S. Chrysostomus, et ex eo Euthymius : « Mulieribus autem, inquit, pro Apostolis usus est ad Apostolos, honorans genus quod ex serpentis seductione infame factum fuerat. Et quia mulier viro facta est causa meroris, nunc mulieres sicut viris ministræ gaudii. » Perperam ex hoc dicto Christi collegit Lutherus, feminis quoque licere concionari : aliud enim est nuntiare, aliud concionari. Quod si Christus Magdalene dixisset : Concionari, ipsa concionari potuisset et debuisset.

Christus
series die
Paschatis
apparuit.

IBI ME VIDERUNT. — q. d. In Gallæa familiariter, crebro, diu, palam et libere mea visione fruentur, mecum ore ad os colloquantur et agent : in Judæa non ita, etsi ibidem etiam quandoque eis apparuitur sim. Nam in Judæa Christus ipso die resurrectionis, sive Paschatis, sextis hoc ordine apparuit. *Primo*, apparuit matri suæ Virgini Deiparæ, ut docet S. Ambrosius, lib. *De Virginitate*, post principium ; S. Anselmus, lib. *VI De Excellentia Virginitatis* ; Rupertus, lib. *VII Divinæ Offic.*, cap. *XXV* ; S. Bonaventura in *Vita Christi*, cap. *LXXXVII*. Estque hic communis Doctorum et fidelium sensus, quem evincit tum Virginitatis præcedens dolor de passione et morte sui unigeniti, item merita et dignitas tantæ matris ; tum amor et pietas tanti filii erga talem matrem. *Secundo*, apparuit Magdalene apud sepulcrum, *Marc.* *xvi.* *9.* et *Joan.* *xx.* *16.* ; *tertio*, apparuit eidem cum cæteris mulieribus redeuntibus Jerusalem, in via, *Matth.* *xxviii.* *9.* ; *quarto*, apparuit Petro, *Luc.* *xxiv.* *34.* ; *quinto*, duobus discipulis euntibus in Emmaus, ibidem ; *sæto*, omnibus, puta decem Apostolis : Thomas enim aberrat, Judas vero se suspenderrat, ergo ex duodecim soli restabant decem, *Luc.* *xxiv.* *36.*

Post diem Paschatis vero, *primo*, apparuit undecim Apostolis præsentem jam Thomam ipsa octava Paschatis, quæ jam vocatur Dominica in Albis, *Joan.* *xx.* *26.* ; *secundo*, apparuit septem discipulis, inter quos erant Petrus et Joannes, piscantibus in mari Gallææ, *Joan.* *xxi.* *1.* ; *tertio*, apparuit in monte Gallææ multis, imo plusquam quingentis

fratribus, id est fidelibus, *Matth.* *xxviii.* *40.* et *I Cor.* *xv.* *6.* ; *quarto*, apparuit Jacobo fratri Domini, ibidem ; *quinto*, apparuit omnibus Apostolis aliisque fidelibus in monte Olivæ, ascensus in cælum, *Act.* *i.* *9.* ; *sæto*, apparuit Saulo cum eum fecit Paulum, *Act.* *ix.* Alias sæpius apparuit Christus, sed illas ejus apparitiones subiecerunt Evangelistæ.

11. QUE CUM ABISSENT, ECCE QUIDAM DE CUSTODIBUS VENERUNT IN CIVITATEM, ET NUNTIAVERUNT PRINCIPIBUS SACERDOTUM OMNIA QUÆ FACTA FUERANT. — Hinc collige milites sepulcri custodes, viso angelo fulgureo amovente lapidem, percussos diffugisse seque post sepes abdidisse, ibique stupefactos et pene exanimatos quasi immobiles hæsisse, ut se loco movere non possent, nec auderent, idque Dei consilio, ut ipsi ex latebris hæc viderent et audirent omnia quæ de Jesu resurrectione angeli dicebant mulieribus, ut ipsi eadem pontificibus referrent, itaque fierent nuntii resurrectionis Christi. Quocirca custodes hosce, utpote in seipibus absconditos, nec viderunt mulieres, nec Petrus et Joannes a mulieribus adducti ad sepulcrum. Sed postquam omnis illa angelorum visio disparuit, cum jam mulieres et sepulcro in Jerusalem abissent, ut hic Matthæus, milites hi huc usque timore et stupore quasi colligati, sibi redditi sunt, ac ad se redeuntibus adierunt sepulcrum, illudque vacuum videntes, consilio inter se inito, aliquos et suis miserant ad pontifices, qui hæc omnia a se visa et audita his narrarent, tum ut custodiæ suæ rationem ipsis redderent, ostenderentque sua incuria et culpa non accidisse, quod Christi corpus et sepulcro abierit, eo quod ipsi contra homines pugnare soleant, at contra cœlestes dimicare nequiverint ; tum ut dispicerent pontifices, quid in futuro hæc in re facti sit opus.

12. ET CONGREGATI CUM SENIORIBUS, CONSIGLIO ACCEPTO, PECUNIAM COPIOSAM DEDERUNT MILITIBUS. — Vide hic perversitatem pontificum et seniorum, qui non contenti christum vivum occidisse, eum post mortem persequuntur, ac resurrectionem ejus abolere conantur ; ut scilicet tegant suum scelus et christicidium, neve aliquis in eos quasi christicidias insurgat, Christique necem ulciscatur. Fuit hoc diaboli consilium, qui conabatur Christi scholam et Ecclesiam, quam fore prævidebat, id est Christianos omnes in Christo suffocare. Quare « qui viventis sanguinem emerant, ait Chrysostomus, eum qui de resurrectione erat crucifixi et redivi, rursus per pecunias sermonem suffocant. » Corruptum enim pecunia custodes, qui erant testes veritatis, ait Euthymius, ut fiant testes mendacii. Addit S. Hieronymus eos hanc pecuniam ex templi ærario accepisse, ideoque illos sacrilego ipsa sacra abusus ad pretium mendacii et perfidiæ. « Pecuniam, inquit, quæ ad usus templi data fuerat, vertant in redemptionem mendacii, sicuti antea triginta argenteos dederant

Jude proditori. » Vide Lic gradus peccatorum, quibus peccatores profundius descendunt assidue, donec in infernum ruant : unum enim peccatum, nisi penitentia deleatur, trahit ad aliud et aliud donec hominem trahat ad tartara, juxta illud, *Isaia.* *lviii.* : « Ve qui trahitis iniquitatem in luniculis vanitatis et quasi vinculum plaustrum peccatum. » Vide ibi dicta de funibus quibus peccata peccatis colligata sunt.

13. DICENTES : DICITE QUIA DISCIPULI EJUS NOCTE VENERUNT ET FURATI SUNT EUM NOBIS DORMIENTIBUS. — Intuere hic quam cæca sit pontificum perversitas : nam per eam auxerunt resurrectionis Christi famam et fidem, quam conabantur extinguere, ait S. Chrysostomus. Dicunt enim *advocata*, et incredibilia. Nam *primo*, ait Remigius, « Si custodes dormierunt, quomodo furtum viderunt ? » Et S. Augustinus in *Psal.* *lxiii.* : « Dormientes, ait, testes adhibes. Vere tu ipse obdormisti, qui scrutando talia defecisti. »

Secundo, discipuli Christi pavidi fugerant, et de sua salute solliciti in latebras se abdididerant : quomodo ergo ausi fuissent Christi corpus rapere, quod sciebant a tot militibus custodiri ? Magna ergo cæcæque fuit malignitas seniorum, qui, ut ait Severianus in *Catena*, « non contenti interficere magistrum, discipulos etiam perdere moluerunt, » ut scilicet in eos quasi Jesu, rei a se damnati, fures Pilatus pena capitis animadvertat.

Tertio, incredibile est milites Romanos adeo fideles et vigiles, ad unum omnes apud Christi sepulcrum obdormisse, præsertim, cum scirent de capite suo agi. Et esto omnes obdormissent, sane excitati fuissent strepitu lapidis grandis, qui et sepulcro ab Apostolis raptoribus corporis Christi amovendus erat, ac corporis Christi adeo magni compositione, involutione et exportatione. Ita S. Chrysostomus : « Quomodo, inquit, furaretur, qui nec apparere audebant ? et si vivum adhuc videntes fugerunt, quomodo eo mortuo milites non timuissent ? et quare non prima potius nocte furati essent, quando nemo aderat ? et si essent furati, an sudarium reliquissent ? an in exeundo morarentur ? Certe confirmant isti resurrectionem : confitentur enim corpus non esse in sepulcro : non esse autem sublatum, ostendit custodia militum et pavor discipulorum. Ergo mentia est hic in : « vitas sibi. » Quocirca vere et acute Severianus : « Discipulorum crimen esse faciunt, ait, virtutem magistri. Plane amiserunt milites, perdidit Judæi : sed discipuli magistrum suum non furto, sed fide ; virtute, non fraude ; sanctitate, non crimine ; vivum, non mortuum sustulerunt. » Porro Severianus hic fuit Episcopus Galatensis, vir eloquentissimus, de quo Gennadius, lib. *De Viris illust.* Fuit cœvus et familiaris S. Chrysostomi cujus invitatu subinde Constantinopoli concionatus est. Extat ejus concio tom. *V Operum* S. Chrysostomi.

Dices : Quomodo custodes non timuerunt Christi resurgentis et angeli fulgurei quem viderant, vindictam tanti sui mendacii, imo manifestant ejus confusionem, quod scilicet Christus se redivum publice ostenderet ? Respondet Jansenius : Pontifices eis persuasisse Christum non resurrexisse ad vitam communem et corpoream, ut hominibus visibilis appareret, sed ad spirituales, ut cum angelis ageret ; aut certe non in Judæa, sed in Gallæa suis Galilæis duntaxat appariturum. Verum planius dicas milites excoecatos fuisse auctoritate pontificum, et sua avaritia sitique pecunie, æque ac Judas, qui erat Apostolus Christi. Quare in auro presenti habentes defixos oculos et mentem, non cogitabant, nec metuebant vindictam, præsertim cum nullam talem vim angeli ad sepulcrum exultantis experti fuissent.

14. ET SI HOC AUDIUIT FUGERIT A PRÆSIDE, NOS SUADEBIMUS EI, ET SECURUS VOS FACIEMUS. — « Suadebimus, » id est persuadebimus Pilato somnum et negligentiam vestram in corpore Christi custodiendo esse levem et veniam dignam, nec ex ea quippiam mali accidere posse : scit enim ipse nostram, non ipsius causam hic agi, adeoque ipse in nostri gratiam, contra suam conscientiam Jesum damnavit ad crucem ; si tam mollis fuit in Jesu ad nostram instantiam injuste demandando, multo molliorem se exhibebit in vobis ad nostram instantiam absolvendis. Verum milites hosce Pilato secreto hunc suum et rem totam delatasse, ac Christi resurrectionem confirmasse, idque Pilatum ad Tiberium Cæsarem scripsisse, qui proinde Christum inter deos referre voluerit, ita ex ipsius Pilati actis narrat Hegesippus in *Anacaphoræ* : « Judæorum principes, inquit, mihi mentientes assererebat Jesum magum esse, et contra legem eorum agere. Ego autem credidi ita esse, et flagellatum tradidi arbitrio eorum. Illi autem crucifixum eum, et sepulcro custodes adhibuerunt. Ille autem, militibus meis custodiendibus, die tertia surrexit. In tantum enim exarsit nequitia Judæorum, ut darent pecuniam custodibus, et dicerent : Dicite, quia discipuli ejus corpus ipsius rapuerunt ; sed cum accepissent pecuniam, quod factum fuerat tacere non potuerunt ; nam et illum surrexisse testati sunt se vidisse, et se a Judæis pecuniam accepisse. Hæc ideo ingressi, ne quis aliter mentiar et existimet credendum esse mendacii Judæorum. »

Pilatum autem hæc retulisse ad Tiberium Cæsarem, docent quoque Tertullianus in *Apolog.*, cap. *v.* et Eusebius in *Histor.*, lib. *II*, cap. *ii.* et in *Chronico*, anno Christi *38*, quem audi : « Pilato de Christianorum dogmate ad Tiberium referente, Tiberius retulit ad senatum, ut inter cætera sacra reciperetur. Verum cum ex consulto patrum Christianos eliminari urbe placuisset, Tiberius per edictum accusatoribus Christianorum comminatus est mortem. » Et Orosius, lib. *VII*, cap. *iv.* : « Pilatus, ait, ad Tiberium Imperatorem

realtu de passione et resurrectione Christi, consequentibusque virtutibus, quae vel per ipsum palam facte fuerant, vel per discipulos ipsius in nomine ejus fiebant, et de eo quod certatim crescente plurimorum fide Deus crederetur. »

13. AT ILLI, AGCEPTA PECUNIA, FEREBANT SICUT ERANT EDUCI. ET INVULGATUM EST VERBUM ISTUD APUD JUDEOS, USQUE IN HODIERNUM DIEM. — scilicet apud plebeios et eos qui parvi erant cerebri: nam prudentiores facile fucum hunc deprehenderunt, et a militibus rem totam secreto indagaverunt; quin Longinus centurio palam militibus resistit, et Christum resurrexisse asseruit, ideoque pro eo martyr occubuit, ubi habet ejus Vita die 43 martii. Maxime vero fucus hic confutatus est ab Apostolis, affirmantibus Christum redivivum huius apparuisse, idque per miracula multa confirmantibus, adeo ut fides resurrectionis Christi a toto quasi mundo recepta et credita sit. « Quod enim in Judaea Judaeis obscurabat auro, inquit Severianus, fide, toto claruit in mundo. » Idem discrete confutatus est a Josepho, licet gente et secta Judaeo. Audiant eum Judaei, suoque Hebraeo credant, qui nolunt credere Christo. Sic enim scribit, lib. XVIII *Antiq.*, cap. iv: « Eodem tempore fuit Jesus, vir sapiens, si tamen virum eum fas est dicere. Erat enim mirabilem operum patrorum, et doctor eorum qui libenter vera suscipiunt, plurimosque tam de Judaeis quam de Graecis sectatores habuit. Christus hic erat: quem accusatum a nostris gentis principibus, Pilatus eum addixisset cruci, nihilominus non destiterunt eum diligere qui ab initio ceperant. Apparuit enim eis tertia die vivus, ita ut divinitus de eo vates hoc et alia multa miranda praedixerant; et usque in hodiernum diem Christianorum genus ab hoc denominatum non deficit. »

16. UNDECIM AUTEM DISCIPULI (Judas enim duodecimus jam se suspenderat) ABIERUNT IN GALILEAM, IN MONTEM UBI CONSTITUERAT ILLIS JESUS. — Matthaeus, omissis ceteris Christi apparitionibus, illam dumtaxat recenset, quae facta est in Galilea, tum quia illam promiserat angelus vers. 7, ac Christus vers. 10; tum quia illa celebris et publica fuit coram 300 fratribus, ut ait Paulus, I *Corinth.* xv, 6. Nam ad eam ex Christi praecipio convocati sunt omnes discipuli, quos plurimos habebat in Galilea, quia ibi tutiores erant ab odiis et persecutione Judaeorum, quam in Judaea, ait Chrysostomus et Euthymius.

IN MONTEM. — Certum est hunc montem non fuisse Oliveti, ex quo Christus in caelum coram discipulis ascendit, ac prout de illa apparitione hic non agi. Nam mons Oliveti in Judaea est, non in Galilea. Lyranus, Dionysius Carthusianus, S. Bonaventura, Jansenius et alii verisimiliter suspiciant montem hunc fuisse Tabor, ubi primitus Christus transfugatus gloriam suam ostenderat Petro, Jacobo et Joanni, *Matth.* xvii.

Mystice S. Hieronymus: Galilea, inquit. erat

omnium vitiorum volubrum, ubi ante error et lubricum; ideoque oportuit eam Christi praesentia et gloria illustrari, juxta oraculum Isaiae, ix, 1 et 2. Rursum Beda, in *hom.*: « Jam, ait, Dominus de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem transierat: Galilaeae enim idem est quod transmigrationis. » Unde glossa: « Nos, ait, si a vitis ad virtutes migremus, resurrectionis gloriam videbimus. »

Allegorice S. Augustinus, lib. III *De Consensu Evang.*, sub finem: Galilea, inquit, idem est quod transmigrationis, a radice גליל *gala*, id est migravit, quia Christi gratia de populo Israel transmigratione erat ad Gentes. Unde de ea ait: « Praecedam vos in Galileam; » quia Apostolis predicantibus Evangelium non crederetur, nisi eis ipse Dominus viam in cordibus hominum prepararet. « Ibi eum videbitis, » id est ibi ejus membra invenietis, ibi vivum corpus ejus in iis qui vos susceperint, agnosceatis. Haec ad verbum S. Augustinus, sed nonnullis brevitas studio omissis.

Anagorice S. Augustinus ibidem: Galilea, ait, Hebraice quoque significat revelationem, a radice גליל *gilla*, id est *revelavit*: unde representat caelum et visionem beatificam: « Illa erit revelatio, ait Augustinus, tanquam vera Galilea. Consimiles ei erimus, ibi eum videbimus sicuti est. Ipsa erit etiam beatorum transmigrationis ex isto saeculo in illam aeternitatem, sicuti praecipua sit amplectamur, ut ad ejus dexteram segregari mereamur: tunc enim ibunt sinistri in combustionem aeternam, justi autem in vitam aeternam. Hinc illud: Transmigrabunt, et ibi eum videbunt. »

17. ET VIDENTES EUM, ADORAVERUNT; QUIDAM AUTEM DUBITAVERUNT. — non ex undecim Apostolis, sed ex aliis discipulis. Apostoli enim omnes jam tot visionibus et argumentis Christi erant confirmati, ut non dubitarent eum resurrexisse. Aut certe si « dubitaverunt » malis referre ad Apostolos, de quibus in praeced. et seq. omnis est sermo, intellige « dubitaverunt, » id est jam ante dubitaverant, nunc autem non dubitabant; ponitur enim praeteritum perfectum pro plusquam perfecto: hoc enim significat aoristus, qui est in Graeco ἔδοξαζον. Voluit enim Matthaeus summam perstringere dubitationem Thomae et aliorum Apostolorum de resurrectione Christi, antiquam sufficienter a Christo apparente essent de ea instructi, quam fustus narrat Lucas, Marcus et Joannes. Ita Theophylactus: « Debes, inquit, sic intelligere, quod, cum venissent in Galileam, adoraverunt eum. Illi autem qui adorarunt in Galilea, primum dubitaverunt in Jerusalem. » Sic et Barradius, Franciscus Lucas et alii. Verum « dubitatio illorum nostram auxit fidem, » ait S. Hieronymus.

Porro, Christus apprensus, eadem forma et figura apparuit, quam habuit dum viveret, ut ex eis ab Apostolis agnosceretur esse idem, non alius. Ita S. Cyrillus, lib. XII in *Joan.*, cap. xxxv.

Quae circa dotem claritatis suae abscondit; hanc enim ferre non potuissent debiles mortalium oculi. Audi S. Augustinum, lib. XXII *De Civitate Dei*, cap. xix: « Clarus in Christi corpore cum esurrexit, ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus atque infirmus adspetus, quando ille a suis ita debere attendi, et posset agnosci. »

18. ET ACCEDENS (vicinius et familiaris ostendens se discipulis) majestatem Christi ostendit: JESUS LOCUTUS EST EIS, DICENS: DATA EST MIHI OMNIS POTESTAS IN COELO ET IN TERRA. — Arabice: *Donatus sum omni potestate in caelo et super terram.* Maldonatus et alii probabiliter opinantur haec non esse facta et dicta a Christo nunc, hoc est cum appareret suis in Galilea; sed in ultima apparitione, quae facta est in monte Oliveti, cum ex eo gloriosus in caelum ascendit. Videtur enim hic Christus Apostolis ultimum vale dicere ultimaque monita et jussa dare, ac eos quasi legatos suos mittere ad evangelizandum per totum orbem, quod fecit in die Ascensionis.

DATA EST MIHI, — scilicet soli, idque tum quia Filius Dei et Deus sum: sic enim ab aeterno data est mihi a Patre cum essentia divina « omnis » ejus « potestas » et majestas; tum propter quod homo sum, ait S. Cyrillus, Nysenus, Athanasius et alii. Data est, inquam, mihi inchoative in incarnatione mea, ob dignitatem unionis hypostaticae cum Verbo; complete vero omnis potestas mihi nunc data est a Deo post resurrectionem, ob merita passionis meae, quando devicta morte, peccato, inferno et diabolo, quasi triumphator et redemptor hominum, plenum et proximum mei sanguinis pretio in eos jus et dominium acquisivi, ut eos propediem et proxime mihi per fidem et gratiam subditos in Ecclesiam, quae meum est spirituale regnum, per me et Apostolos congregem regamque in terra, et coronem beaemque in caelo. Hoc Christi universale dominium et regnum fuisse describit Daniel, vii, 14, et Apostolus, *Ephes.* i, 20; *Philip.* ii, 10 et seq., et S. Petrus, *Actor.* x, 36, et S. Joannes, *Apocal.* xvii, 14. Vide dicta cap. xviii, vers. 41.

Meminit Christus suae potestatis, ut significet se ex hac potestate mittere Apostolos ad omnes gentes fidei suae subjugandas. Unde subdit: « Euntes ergo, » etc. Porro Suarez, III *part.*, agens de Christi dominio, hunc locum explicat de potestate excellenti, Christo qua homo erat, ratione unionis hypostaticae, in primo conceptionis instanti a Verbo communicata, quam ipse pro temporum commoditate demonstravit, et post resurrectionem perfecte pleneque exerevit.

19. EUNTES ERGO, DOCETE OMNES GENTES (meam fidem et doctrinam Evangelicam. Hic ergo Apostoli a Christo acceperunt tubam Evangelii, ait S. Leo, *epist.* 81, et praedicandi officium), BAPTIZANTES EOS IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS

SANCTI. — Hinc ex Ecclesiae traditione constat hanc esse formam Baptismi: « Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti; » in qua fides S. Trinitatis et unius deitatis, dicendo: « In nomine, non: in nominibus, » clare profletur. « In nomine » enim idem est quod appellato et invocato nomine, et per consequens persona, divinitate et virtute trium personarum, quae sunt in una eademque deitate: scilicet Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Hoc significat Graecum εἰς ὅνομα, id est in nomen, hoc est, invocando nomen Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, ut per baptismum corporis, animam a peccatis abluit et sanificet per gratiam. Ita S. Hieronymus: « Nomen Trinitatis, ait, unus Deus est, ut, quorum una est divinitas, una sit largitio. » Et Euthymius: « Unum nomen trium, inquit, denotat unam S. Trinitatis naturam. » Hinc S. Isidorus, lib. VII *Etymol.*, cap. iv: « Trinitas appellatur, inquit, quod fiat totum unum ex quibusdam tribus quasi trinitatis, ut memoria, intelligentia et voluntas, in quibus mens habet in se quamdam imaginem divinae Trinitatis: nam cum tria sint, unum sunt. » Et S. Bonaventura in I, *dist.* 24: « Trinitas dicitur, inquit, quasi tres unitas, vel trium unitas. » Unde contra Arianos, Macedonianos, Nestorianos aliosque haereticos liquet, Filium esse verum Deum et aequalem Patri, aequae ac Spiritum Sanctum, ut passim docent S. Athanasius, Hilarius, Augustinus, Ambrosius et caeteri. Hic ergo clarissime exprimit Christus mysterium S. Trinitatis, quod Moyses in veteri Testamento obscure adumbravit, ne Judaei rudes, tres personas crederent tres esse deos, itaque plures deos more suo colerent.

Moraliter: discite hic discipuli et Apostoli Christi, imo ipsius Christi, opus divinum esse, docere et convertere omnes gentes, etiam rudes, rusticas et barbaras. Unde S. Gregorius, *hom.* 12 in *Ezech.*: « Nullum, ait, omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum. » Et Richardus de S. Victore: « Nescio, ait, an majus beneficium possit a Deo conferri, quam ut per ejus obsequium alii salutem consequantur. » Celebre est illud magni Dionysii Aepopagite: « Omnium divinarum divinissimum est, cooperari Deo in conversione errantium et reductione peccatorum ad ipsum; et qui visceribus charitatis affluentibus, ac communicationem bonitatis Dei imitantibus, puro amore pro universorum salute laborant, recte deiformes et divini, imo divinisimè nuncupantur. »

20. DOCENTES EOS SERVARE OMNIA QUAEcumque MANDAVI VOBIS. — Puta omnia praecipita, quae in Evangelio mandavi; non enim sola fides sufficit ad salutem, sed requiritur observatio mandatorum et assidua virtutum operatio: « Non enim audientes legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur, » *Rom.* ii et iii.

ET ECCE EGO VOBIScum SUM OMNIBUS DIEBUS, US-

QUE AD CONSUMMATIONEM SÆCULI. — *q. d.* Elsi ascendam in cœlum, vos tamen quos mitto ut peragretis totum mundum, non deseram. Esto ergo ubique ex meo hoc præcepto evangelizetis cum magnis laboribus, penuriis, adversitatibus, periculis, persecutionibus, nolite cadere animo, nolite cogitare vos desolatōs et a me desertos; ecce enim ego spondeo me vobiscum semper fore.

Vobiscum sum, — tum qua Deus, tum qua homo per presentem opem, gratiam, robur, consolationem, directionem, liberationem, quam vobis et vestris successoribus semper afferam, per quam vobis omnia difficilia reddam facilia, ait S. Chrysostomus, ut ex omnibus gentibus Ecclesiam, id est fideles et sanctos mihi congregatis. Idque « usque ad consummationem sæculi. » Præ mundus hic desinet, quam mea in Ecclesia desinat presentia. Magna ergo animo opus hoc munusque Apostolicum quod vobis injungo, capessite, quia vos visibiliter Ecclesiam regetis, ego vero invisibiliter eandem regam et protegam. « Qui usque ad consummationem sæculi se cum discipulis futurum esse promittit, ait S. Hieronymus, et illos ostendit semper esse victuros (in suis posteris et successoribus) et se nunquam a credentibus recessurum. »

« Nolite, ait Prosper, lib. II *De Vocat. Gent.*, cap. 1, de vestra infirmitate trepidare, sed de mea potestate confidite, qui vos in hoc opere non derelinquam, non ad hoc ut nihil patiamini, sed, quod multo majus est, prestiturus ut nulla severitium crudelitate superemini. »

Hoc est quod Christus iturus ad mortem Apostolis promittit, *Joan.* xiv, 16: « Ego rogabo Patrem, et alium Paraclētam dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritus veritatis. » Eadem enim sunt dona Spiritus Sancti et Christi, cum utriusque eadem sit deitas, et consequenter eadem operatio. Opera enim S. Trinitatis ad extra sunt indivisa; et quod una persona operatur, hoc et cæteræ dum operantur. Spiritui Sancto tamen qui procedit ut amor, per attributionem congruam appropriantur opera gratiæ et sanctitatis. Græce et Symace additur *amen*, *q. d.* Ita certo fiet ut dixi et promisi. Sic Christus etiam visibiliter adfuit Paulo, *Actor.* xxii, 17, et S. Stephano in martyrio, *Act.* vii. Sic adfuit S. Petro cæterisque Apostolis, Martyribus et Doctoribus. Hæc de causa Christus vocatur « Emmanuel, » id est nobiscum Deus, *Isaiæ* vii. Et Ecclesia vocatur civitas Dei. Unde Ezechiel, cap. xlviii, vers. ult.: « Nomen civitatis ex illa die, inquit, Dominus ibidem. » Unde Deus per Zachariam, cap. ii, Ecclesie promittit dicens: « Ego ero murus igneus in circuitu, et in gloria ero in medio ejus. » Vide ibi dicta.

Hæc pater de causa Christus voluit in venerabili Eucharistiæ sacramento jugiter manere in Ecclesia, imo in ecclesiis omnibus et singulis usque ad finem mundi. Sicut enim Christi humanitas

et deitas gloriosa est in cœlo, adoraturque visibiliter ab Angelis et Sanctis, sic eadem est in Eucharistia, sed occultata sub speciebus panis et vini, ideoque invisibilis. ibique adoratur, imo manducatur a fidelibus, ut earum animabus omne id præstet, quod panis et vinum præstat corporibus, puta omne nutrimentum, omnem vigorem, omne robur, omnem suavitatem, omnes delicias, omne gaudium. Quocirca Christus est, qui per singulos sacerdotes dum celebrant, facit quotidie miraculum miraculorum, nimis admirabilem illam conversionem panis et vini in corpus et sanguinem suum, quam Theologi vocant *transubstantiationem*: hæc enim nec homo, nec angelus, nec vis creata efficere posset. Ipse ergo etiam actu est sacerdos, dum per sacerdotes singulares Eucharistiam conficit, sequi in ea Deo Patri quasi incruentam victimam in holocaustum offert, uti dixi cap. xvi, 26, ex Concilio Tridentino.

Tropologicè: Christus est in anima et cum anima fidei et sancta, usque ad finem vite, donans ei magnum illud perseverantiæ donum, quod electos in cœlum perducit; ipse enim justum non deserit, nisi prius a justo deseratur, ut ait ex S. Augustino Concilium Tridentinum, sess. 6. Itaque Christus in anima sancta, primo, politice est quasi rex in regno suo, quod secundum leges justitiæ recte dirigit et moderatur, et quasi dux in exercitu cum roborans, ut hostes omnes, puta mundum, carnem et demonem superet et debellet.

Secundo, æconomicè ipse est in anima, quasi pater in domo et familia, quam sapienter ille regit, protegit et dilat. Rursum, ipse in ea quasi ravarchus in navi, eam per undas et fluctus hujus maris procellosi, id est per tentationes hujus vite periculose, secure dirigit ad portum salutis æternæ. Ipse est in ea id quod auriga est in curru, ut nos quasi dormientes vehat in urbem et patriam cœlestem. Unde ei jugiter acclamare debemus, quod Eliseus succlamabat Elie, dum curru igneo raperetur in cœlum: « Pater mi, curru Israel, et auriga ejus, » *IV Reg.* ii.

Tertio, ethice Christus in anima est quasi ratio et prudentia quæ omnes actiones prudenter dirigit juxta normam rationis divinæ et legis æternæ, quæ est in mente Dei, ut anima non erroretur concupiscentiæ, sed dictamina veritatis divinæ ac rationes æternas quæ sunt in mente Dei, ejusque sanctam voluntatem in omnibus et ubique sequatur.

Quarto, physice ipse est in anima id quod anima est in corpore: ipse enim est quasi animæ anima, ipsam vitam gratiæ vivificans, ut anima vivat vitam, non animale et carnalem, sed spiritalem et divinam, utque omnes ejus actus ipsius in operatione sint non naturales, sed supernaturales et divini, ideoque meritorii vite et gloriæ æternæ.

Denique ipse est quasi ignis divinus, animam

flamma charitatis igniens et inflammans. Ipse est in anima id quod sol est in mundo; scilicet ipse est sol cœlestis, totum animæ nostræ orbem luce gratiæ suæ illustrans, vivificans, calefaciens, et bonis virtutum omnium operibus fecundans, juxta illud: « Operatur in nobis velle et perficere, » *Philipp.* cap. ii; et, « qui operatur omnia in omnibus secundum propositum voluntatis suæ, » *Ephes.* i. Ipse est qui verbis nostris vim, vigorem et efficaciam inspirat, ut auditores et proximos nostros a peccatis ad penitentiam et sanctitatem convertamus, juxta illud Pauli: « Ego

plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit, » *I Corinth.* iii, 6. Ergo, o anima sapiens et sancta, vicario amore et desiderio occurre Deo tuo: Jesus tuus cupit esse tecum; tu vicissim non nisi cum Jesu esse cupias. Delictis ejus « ut esse tecum, delictis tuæ sint esse eam illo. Ab illo ergo sine te regi, flecti et dirigi, ut regnum sinis se regi a rege, exercitus a duce, domus ab hero, navis a nauclero, currus ab auriga, voluntas a ratione, corpus ab anima, mundus a sole. « Sufficis tu Deo, sufficit tibi Deus tuus, » ait S. Augustinus.